

Серед перших лютих зимових вітрів Цар Царів із Бассанії Ширван Великий, Брат Сонця і Місяців, Меч Перуна, Бич Чорного Азала, покинув своє оточене мурами місто Кабадг і вирушив на південь і захід із великим почетом придворних, щоб перевірити стан укріплень у частині своїх володінь, принести жертву біля Благодатного Вогню священницької касті й полювати на левів у пустелі. У перший ранок першого полювання йому в ключицю вцілила стріла.

Проникла так глибоко, що жоден чоловік серед пісків не наважився її витягнути. Царя Царів на ношах доправили до найближчої фортеці Керакек. Побоювалися, щоб він не помер.

Нещасні випадки на полюванні – поширене явище. При дворі бассанідів достатньо завзятих роззяв із луками. Тож імовірність невикритого замаху на життя – висока. Ширван став би не першим монархом, якого вбили посеред метушні царського полювання.

Щоб цьому запобігти, Мазендар, Ширвановий візир, наказав узяти під нагляд трьох старших синів царя, які подорожували з батьком. Зручне формулювання, щоб приховати правду, – їх затримали й узяти під охорону в Керакеку. Водночас візир відправив вершників назад у Кабадг із наказом затримати також їхніх матерів у палаці. Тієї зими виповнювалося двадцять сім років царювання Великого Ширвана в Бассанії. Його орлиний погляд зали-

Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>

шався ясним, заплетена борода – чорною, жодного натяку на вікову сивину. Можна було очікувати, що в дорослих синів наростатиме нетерплячість, а царські дружини плестимуть смертельні інтриги.

Звичайні чоловіки можуть шукати в дітях утіху, підтримку й затишок для домівок. Буття Царя Царів не схоже на життя інших смертних. На ньому лежав тягар божественності й влади, а ворог Азал завжди перебував поруч і не знав спочинку.

У Керакеку трьох царських лікарів, які приїхали на південь разом із придворними, викликали до кімнати, де поклали на ліжко Великого Царя. Один за одним вони оглянули рану й стрілу. Торкалися шкіри навколо рани, хитали древо. Від побаченого аж поблідли. Стріли, якими полюють на левів, – найважчі з відомих. Якщо відламати оперення й просунути древо наскрізь, внутрішні ушкодження будуть страхітливими, смертельними. Назад стрілу не витягнеш – так глибоко вона ввійшла, таким широким був залізний наконечник. Якщо намагатися його витягнути, це вирве з царя життя разом із плоттю й кров'ю.

Якби в такому стані показали будь-якого іншого пацієнта, лікарі офіційно самоусунулися б: «З такою недугою я не боротимуся». Після цього їх не можна було б звинуватити у смерті пацієнта.

Та цього, звісно, не можна казати, коли поранення зазнав цар.

Коли йшлося про Брата Сонця і Місяців, лікарі зобов'язані лікувати, вступати в битву з тим, що виявили, приступати до зцілення поранення чи хвороби. Якщо пацієнт, якого взялися лікувати, помирав, вина, як належить,

Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>

покладалася на лікаря. У випадку з простими людьми для компенсації родині накладали штраф.

У цьому випадку можна було очікувати спалення лікарів заживо в погребальному вогнищі Великого Царя.

Ті, кому пропонували посаду придворного лікаря разом з усім багатством і славою, яким вона супроводжувалась, добре знали про це. Якби цар помер у пустелі, його лікарі (троє у цій кімнаті й ще троє, що залишилися в Кабадгу) ввійшли б до списку почесних жалобників священницької касти під час обрядів біля Благодатного Вогню. Зараз усе інакше.

Серед лікарів біля вікна відбулась офіційна розмова. Учителі їх навчили (хоч і давно це було), що в присутності пацієнта треба виявляти незворушність. За цих обставин не вдалося бути цілковито спокійними. Коли власне життя залежить від моменту, наче від стріли, серйозності й витримки досягти важко.

Один за одним, за старшинством, вони вдруте підійшли до чоловіка на ліжку. По одному схилялися, підводилися, знову торкалися чорної стріли, царевого зап'ястя, чола, дивилися йому в розплющені очі, що виражали лють. Один за одним несміливо сказали те, що мусили: «З такою недугою я боротимуся».

Коли третій лікар промовив ці слова й невпевнено відступив, у кімнаті настала тиша, хоч там, серед ламп і мерехтіння полум'я, зібралось десятеро чоловіків. Надворі здійнявся вітер.

У цій тиші пролунав голос самого Ширвана, тихий, але виразний, божественний. Цар Царів сказав:

– Вони нічого не вдіють. Це написано на їхніх обличчях. У їхніх горлянках пересохло від страху, їхні думки розлі-

Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>

таються, як пісок на вітрі. Не мають поняття, що робити. Заберіть усіх трьох і вбийте. Вони негідні. Зробіть це. Знайдіть нашого сина Дамназа і припніть його в постелі на поживу тваринам. А його матір віддайте рабам для утіх у палаці Кабадгу. Зробіть це. Тоді підіть до нашого сина Мураша і приведіть його до нас.

Ширван зупинився, щоб вдихнути, і відштовхнути принизливу слабкість від болю.

– Приведіть до нас також священника із жариною Благодатного полум'я. Здається, нам судилося померти в Керакеку. Усе з божої волі Перуна. Анаїта чекає на всіх нас. Так було написано, і так є. Зробіть, як велено, Мазендаре.

– Ніякого лікаря, мій великий володарю? – спитав опецькуватий візир сухим голосом і з сухими очима.

– У Керакеку? – перепитав Цар Царів із гіркотою і лютьтю у голосі. – У цій постелі? Подумай, де ми.

Поки він говорив, із місця, куди ввійшла стріла, юшила кров, дrevко й оперення почорніли. Царева борода була вимазана темною кров'ю.

Візир схилив голову. Чоловіки вивели трьох приречених лікарів із кімнати. Ті не протестували й не пручались. До того моменту сонце почало спускатись; зимовий день у Бассанії, у віддаленій фортеці біля пісків. Час минав; те, що мало статися, написано вже давно.

Іноді люди неочікувано знаходять сміливість, самі себе дивуючи, і змінюють хід власного життя і розвиток подій. Чоловік, що став на коліна біля ліжка й прихилив голову до килима на підлозі, – військовий командир фортеці Керакек. Мудрість, обачність, самозбереження вимагали, щоб він мовчав того дня серед прилизаних, небезпечних придворних. Пізніше він не міг пояснити, чому заговорив.

Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>

Згадуючи, труситиметься, наче в гарячці, й питиме надміру вина, навіть у дні посту.

– Мій царю, – сказав він в освітлених покоях, – у нас тут є бувалий лікар, у селі під фортецею. Ми могли б його покликати?

Здавалося, погляд Великого Царя вже деінде, з Перуном і Владичицею, поза межами й дрібними турботами смертного життя. Він відповів:

– Навіщо вбивати ще одного чоловіка?

Про Ширвана говорили, писали на пергаменті й вирізали на кам'яних таблицях, що на троні в Кабадгу не було чоловіка зі скіпетром і квіткою милосерднішого й співчутливішого, більш перейнятого духом богині Анаїти. Але Владичицю Анаїту також називали Збиральницею, бо забирала людей наприкінці їхнього життя.

Візир м'яко пробурмотів:

– Чому ні? Хіба це має значення, пане? Можна послати?

Цар Царів ще мить мовчав, а тоді подав знак згоди, короткий байдужий жест. Здавалося, лють минула. Перевів погляд під важкими повіками на вогнище й затримав його там. Хтось за вказівкою візира вийшов.

Час минав. У пустелі за фортецею і в селі поряд посилювався вітер. Змітав піски, знищував одні дюни й створював інші; леви, на яких ніхто не полював, поховалися у своїх печерах серед скель і чекали ночі.

Синій місяць Анаїти піднімався пізнього пообіддя, урівноважуючи сонце, що вже низько спустилось. У фортеці Керакек чоловіки вийшли на сухий вітер, щоб стратити трьох лікарів, убити сина царя, привести сина царя, передати повідомлення в Кабадг, викликати священника з Благодатним вогнем до Царя Царів.

Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>

І знайти та привести ще одного чоловіка.

Рустем із Керакеку, син Зори, сидів зі схрещеними ногами на тканому іспаганському килимку, який використовував під час навчання. Читав, періодично поглядаючи на чотирьох своїх учнів, поки ті ретельно переписували один із його цінних текстів. Сьогоднішня тема – Меровеї про катаракти; кожен учень мав переписати іншу сторінку. Вони щодня обмінюватимуться ними, доки кожен не матиме примірника трактату. Рустем дотримувався погляду, що в лікуванні багатьох (хоч і не всіх) хвороб з очима варто віддавати перевагу західному підходу стародавніх тракезійців.

Крізь вікно, що виходило на запилюжену дорогу, в кімнату проник вітерець. Легкий, доволі приємний, але Рустем уже вчував у ньому бурю. Звіє піски. У селі Керакек під фортецею пісок залітав скрізь, коли з пустелі прилітав вітер. Тут звикли, що він є у їжі, до шорсткого відчуття в одязі й на простирадлах, у власних інтимних місцях.

Із-за спин студентів, з аркових внутрішніх дверей, що вели до родинних покоїв, Рустем почув тихе шарудіння; помітив тінь на підлозі. Шаскі зайняв своє звичне місце біля бісерної завіси й чекає, коли почнеться цікавіша частина пообіднього заняття. У свої сім років його син виявляв і терплячість, і неабияку наполегливість. Понад рік тому він почав приносити маленький килимок зі своєї кімнати на місце біля навчальної зали. Сідав на нього зі схрещеними ногами і з дозволу проводив більшу частину пообіддя, слухаючи крізь завісу, як його батько навчає. Якщо мати чи прислуга забирали його, він знаходив шлях назад у коридор, щойно з'являлася нагода втекти.

Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>

Обидві Рустемові дружини вважали, що дитині не годиться слухати про відверті подробиці опису кривавих ран і тілесних рідин, але лікарю подобалася хлопчикова цікавість, і він домовився з дружинами, що вони дозвolyтять Шаскі сидіти за дверима, якщо той справно робитиме уроки й виконуватиме обов'язки. Здавалося, що учням теж подобалася невидима присутність хлопця, один раз чи двічі вони навіть заохочували його відповісти на батькове запитання.

Навіть обережний і стриманий чоловік відчув замилювання, коли семилітній хлопчик промовив, як того вимагали: «З цією недугою я боротимуся», а потім детально описав, як він пропонує лікувати запалений палець на нозі чи кашель із кров'ю у мокротинні. «Цікаво, – подумав Рустем, ліниво погладжуючи свою акуратну загострену бороду, що відповіді Шаскі дуже часто були доречні». Одного разу він попросив хлопчика відповісти, щоб присоромити учня, який не підготувався після вчорашньої п'ятики, хоч пізніше того вечора пошкодував про це. Молоді хлопці мали право час від часу ходити в таверну. Тут вони дізнавалися про життя і радощі простих людей, це не давало їм зістаритися дуже рано. Лікарю треба знати про людську природу і слабкості й не надто різко засуджувати звичайні дурниці. Судити – справа Перуна й Анаїти.

Дотик до бороди нагадав йому те, про що думав учора ввечері, – треба знову її підмалювати. Замислився, чи й далі варто додавати до світло-коричневого сиві пасма. Коли чотири роки тому він повернувся з Іспагану й Аджбарських островів, оселився в рідному місті й відкрив медичну практику і школу, то вирішив, що буде розсудливо здобути довіру, зістаривши свою зовнішність. На сході

Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>